

O 25/2020 vp

Koronavirus ja vaikutukset kansainväliseen kauppaan ja Suomeen

Tilannekuva

Kansainvälisessä taloudessa koronavirus on aiheuttanut ennen näkemättömän pysähdyksen. Virus on lisännyt epävarmuutta, sekoittanut yritysten tuotantoketjuja ja johtanut erittäin voimakkaisiin taudinrajoitustoimiin, jotka iskevät myös taloudelliseen toimeliaisuuteen. Kiinasta alkunsa saanut virusepidemia on edennyt maailmanlaajuiseksi pandemiaksi.

Pelkona on primääriä tarjontashokkia seuranneen kysyntäshokin pitkittyminen ja sitä kautta globaali taantuma. Mikään toimiala ei ole immuuni koronavirukselle.

Kansainvälisesti epävarmuus on näkynyt esimerkiksi pörssikurssien poikkeuksellisen voimakkaana laskuna. Maanantaina 9.3. pörssit avasivat globaalisti jyrkkään laskuun sen seurauksena, kun öljytuottajamaat eivät päässeet sopuun tuotannon leikkauksista muuttuneessa markkinatilanteessa. Tämän jälkeen pörsseissä on nähty rajuja päivävaihteluja. 31.3. mennessä monet keskeiset osakeindeksit ovat toipuneet hieman eri maiden nopeiden, mittakaavassaan ennen näkemättömien taloudellisten tukitoimien vuoksi, mutta tilanne kuitenkin elää edelleen.

Koronaviruksen vastaisessa taistelussaan maat ovat ottaneet käyttöön voimakkaita taudinrajoitustoimia, jotka iskevät väistämättä myös kansainväliseen kauppaan. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ja EU:n väliset matkustusrajoitukset vaikeuttavat tavarankin liikettä, vaikka periaatteessa rahti on rajattu päätösten ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, että normaalioloissa myös matkustajakoneet kuljettavat tavaraa. Ilmailualan analyytikkojen arvioiden mukaan Yhdysvaltojen ja EU:n välillä matkustajakoneiden osuus lentorahdista on jopa yli 60 prosenttia.

Pörssien lisäksi koronaviruksen vaikutukset alkavat näkyä myös muissa taloustilastoissa ja -indikaattoreissa. Niin euroalueen, Yhdysvaltojen kuin Britannian ostopäällikköindeksit romahtivat maaliskuussa.

Kiinan julkaisemien tavarakaupan ennakotilastojen perusteella maan tavaravienti sukelsi tammi-helmikuussa peräti 17 prosenttia ja tavaratuonti neljä prosenttia verrattuna vuoteen 2019. Lisäksi samalla aikavälillä Kiinan teollisuustuotanto laski 13,5 prosenttia, vähittäiskauppa 24 prosenttia ja käyttöomaisuuden investoinnit 25 prosenttia. Tältä pohjalta on päivänselvää, että maan talouskasvu on hyytynyt rajusti kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä.

Suomessa koronaviruksen vaikutukset eivät ole vielä näkyvissä ulkomaankaupan tavarakauppatilastoissa, jotka valmistuvat kahden kuukauden viiveellä. Nykytilanteen arviointiin karkeina ennakkoindikaattoreina voi käyttää satamien liikennetilastoja, jotka ennakoivat heikkeneviä lukuja myös ulkomaankaupan puolelle. **Esimerkiksi Helsingin satamassa lähtenyt ulkomaan tavaraliikenne laski 20 prosenttia helmikuussa 2020 verrattuna vuotta aiempaan vastaavaan ajankohtaan. Samaan aikaan tonneissa mitattu lähtenyt lastikonttiliikenne laski noin 27 prosenttia.** Metsäteollisuuden ulkomaankaupan kannalta

keskeisen Hamina-Kotkan sataman liikennetilastot ennakoivat samansuuntaista kehitystä. Maaliskuun puolivälin jälkeen satamaliikenne vaikuttaa hiljenneneen entisestään, mutta tästä saadaan parempaa tietoa huhtikuun ensimmäisellä viikolla, kun viralliset tilastot julkistetaan.

Koronaviruksen lopulliset vaikutukset kansainväliseen talouteen ja kauppaan ovat kiinni siitä, miten pitkään kestää, ennen kuin pandemia saadaan laantumaan, mutta juuri nyt vaikutelma on synkkä. WTO on arvioinut ennakkoon kansainvälisen kaupan laskeneen erittäin jyrkästi koronaviruksen vuoksi. Järjestön viralliset luvut julkaistaneen lähiviikkoina. Jos talouden hidastuminen pitkittyy, vaikutuksia näkyy laajasti enemmän tai vähemmän kaikilla toimialoilla. Vaikutukset leviävät globaalien arvoketjujen kautta maailmanlaajuisesti.

Ennustaminen vaikeaa

Koronaviruksen vaikutusten arviointia vaikeuttaa se, että vertailukohtia on vähän. Yksin viruksen seurauksena tapahtunutta välitöntä tarjontashokkia Kiinassa on vaikea vertailla esimerkiksi vuosien 2002–2003 SARS-epidemiaan, sillä Kiinalla on tätä nykyä huomattavasti keskeisempi rooli kansainvälisissä arvoketjuissa. Niin maan tavaravienti kuin -tuonti ovat yli viisinkertaistuneet SARS:n ajoista.

Lisäksi kansainvälisesti eri maiden käyttöön ottamat taudinvastustustoimet ovat erittäin järeitä, eikä näin laajamittaisista toimista ole kokemuksia nykyajan globaalissa taloudessa.

Lähivuosia koskevien talousennusteiden laadinta on nopeasti muuttuvassa tilanteessa hankalaa. Esimerkiksi OECD ennusti maaliskuun alussa julkaistussa ennusteessaan maailmantalouden kasvuksi 2,4 prosenttia vuonna 2020, mikä oli puoli prosenttiyksikköä vähemmän kuin järjestön marraskuun ennusteessa. Myöhemmin maaliskuussa OECD kommentoi, että johtopäätökset ovat jo vanhentuneet. Todennäköisesti ennusteita joudutaan tarkistamaan alaspäin.

Suomessa muun muassa Etila ja Suomen pankki ovat tähän mennessä julkistaneet omat arvionsa koronaviruksen taloudellisista vaikutuksista. Etila arvioi, että Suomen bruttokansantuote supistuu vuonna 2020 1–5 prosenttia riippuen siitä, miten pian koronaviruspandemia saadaan hallintaan. Suomen pankki ennustaa talouden supistuvan 1,5–4 prosenttia.

Kauppapoliittiset toimet

Koronaviruksen aiheuttama akuutti kriisi on saanut maat asettamaan väliaikaisia vientirajoituksia terveydenhuollon kannalta kriittisille tavaroille. Esimerkiksi EU:ssa **erinäisten suojavälineiden vienti kolmansiin maihin on asetettu luvanvaraiseksi**. Päätös astui voimaan 15.3. ja se on voimassa kuusi viikkoa. Suomessa lupaviranomaisena toimii sosiaali- ja terveysministeriö. EU-jäsenmaista muun muassa Saksa oli aiemmin ryhtynyt kansallisiin toimiin, joilla suojavälineiden vientiä olisi rajoitettu jopa EU:n sisämarkkinalla. Sittemmin Saksa on perunut päätöksensä.

Protektionismia kansainvälisesti seuraavaan Global Trade Alertin arvioiden mukaan samansuuntaisia lääkkeiden, lääkinnällisten laitteiden tai suojavälineiden vientiä rajoittavia väliaikaisia toimia on asettanut globaalisti yli 50 maata. Osa WTO-jäsenmaista on jo ehtinyt notifioida järjestöä toimistaan.

Pidemmän aikavälin kehityskulkujen näkökulmasta koronaviruspandemia on antanut entisestään pontta keskustelulle kotimaisten ja alueellisten arvoketjujen vahvistamisesta. Erityisen huolissaan on oltu riippuvuudesta ulkomaisista tarjoajista terveydenhuollon kannalta kriittisessä tavarassa. Vaikka ajatus arvoketjujen ”kotiuttamisesta” saattaa äkkiseltään kuulostaa houkuttelevalta, käytännössä tämä voi olla hankalaa niin raaka-aineiden ja osaamisen saatavuuden kuin myös kustannusten kannalta. Kansainvälinen talous arvoketjuineen on pohjimmiltaan yritysten toiminnan funktio. Epäilemättä koronakriisin seurauksena moni yritys arvioi uudelleen omaan tuotantoonsa ja arvoketjuihin liittyviä riskejä, mutta vielä on ennen aikaista arvioida, johtaako tämä merkittävään arvoketjujen uudelleen muotoutumiseen.

Suomen ulkomaankaupan turvaaminen

Ulkomaankaupan turvaaminen poikkeusoloissa edellyttää kauppapolitiikan osalta, että pyrimme myötävaikuttamaan siihen, että tuonti pysyy mahdollisimman avoimena eikä vientiin aseteta tarpeettomia rajoituksia.

Suomessa valmiuslain 35 § koskee ulkomaankaupan säännöstelyä. Poikkeusoloissa ulkomaankaupan säännöstelystä vastaavia viranomaisia ovat ulkoministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, valtiovarainministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö ja Tulli. Tällä hetkellä ministeriöiden välisessä yhteistyössä seurataan, minkälaisia toimia ulkomaankaupan varmistamiseksi tarvitaan.